

Newsletter

VERENIGING BEDRIJFSLEVEN CURAÇAO

NEWSLETTER JUNI 2017

1.EDITORIAL

2.ECONOMIE

- Stand van zaken toerisme t/m 1ste kwartaal 2017
- Stand van zaken overheidsfinanciën per eind maart 2017
- Vaststelling Hof wanbeleid bij overheid nv's

3.RAPPORTEN

- Trump is hurting American Tourism
- Trump travel ban is discouraging US visitors

4.(Nieuwe)Wetgeving

5.ECONOMISCHE INDICATOREN

1.EDITORIAL

Uit het Financieel Management Rapportage rapport 1ste kwartaal 2017 en de analyse van het College Financieel Toezicht hierop blijkt dat de ontwikkelingen met betrekking tot de openbare financiën geen reden voor optimisme vormen. Wat is er aan de hand?

- De overheidsuitgaven nemen harder toe dan de inkomsten met als resultaat een tekort in 2016. De minister van Financiën wimpelt dit af door te stellen dat er nog voor een bedrag van ANG 56 miljoen aan dividenden van overheidsbedrijven ontvangen moeten worden. De vraag is of deze entiteiten dit bedrag kunnen ophoesten. Waarom is dit niet eerder (in 2016) gebeurd?
- De schuldquote neemt toe.
- De economische groei stagneert en krimpt waardoor belastinginkomsten en premies sociale fondsen afnemen.
- Het schommelfonds sociale fondsen is uitgeput.
- De risico's o.a. mogelijke oninbaarheid van leningen aan Inselair en dotatie aan sociale fondsen vanwege tekorten zijn reëel.

De "oude" situatie (periode voor 2010) dreigt zich te herhalen dat wil zeggen toename van overheidstekorten, aangaan van leningen om deze te dekken en toename van de staatsschuld.

Het meest zorgelijke aspect hierbij is dat ondanks de toename van de overheidsuitgaven deze ontwikkeling niet resulteert in stijging van de economische groei.

Overheidsinkomsten en premies sociale fondsen nemen hierdoor niet toe, doch laten een dalende trend zien. Als gevolg van toenemende overheidstekorten dreigt het pad van macro economische stabiliteit uit het zicht te raken. De ervaring heeft aangetoond dat structurele begrotingsonevenwichtigheden niet bijdragen tot het verbeteren van het investeringsklimaat en het vertrouwen in de Curaçaose economie. Deze ontwikkeling bevordert evenmin creëren van banen en werkgelegenheid en verminderen van de armoede.

Duurzame gezonde overheidsfinanciën zijn derhalve van groot belang en gezien bovenstaande trend rijst de vraag hoe hieraan voldaan kan worden. De opties zijn beperkt: toename van overheidsinkomsten via verhogen van belastingen en premies sociale fondsen, verlaging van de overheidsuitgaven via doorvoeren van bezuinigingen/ her allocatie van middelen en aanpak verspillingen of een combinatie van deze twee maatregelen.

De ervaring wijst uit dat verhogen van de belastingen en sociale premies niet geresulteerd heeft in voldoende middelen om de nog altijd te hoge uitgaven te dekken. Alles wijst bovendien in de richting dat deze maatregel averechts gewerkt heeft op het realiseren van duurzame economische groei.

Het instrument bezuinigen /her allocatie van middelen en aanpak van verspillingen is niet populair bij de bestuurders, doch een van de weinig over gebleven (effectieve) maatregelen.

Het is duidelijk dat een beleid waarbij de (consumptieve) uitgaven veel sneller stijgen dan de inkomsten niet structureel is en geen goede basis vormt voor gezonde economische groei.

Het pas aangetreden kabinet Rhuggenaath zal hierin verandering moeten brengen wil zij de achteruitgang in welvaart en armoede elimineren.

Zou zij bereid zijn om de nadruk te leggen op zaken als het sterk terugdringen van de (verstikkende) bureaucratie, het flexibiliseren van de markten in het bijzonder de arbeidsmarkt/ wetgeving en het versimpelen en modernisering van het fiscale stelsel? In diverse studies hebben zowel lokale als internationale experts aangegeven dat duurzame economische groei bevorderd zal worden indien meer aandacht besteed zou worden aan deze punten. Vooralsnog is prioriteit gegeven aan het onderdeel gezond maken van de openbare financiën en zijn de hiervoor genoemde (knel)punten op de achtergrond geraakt met als gevolg stagnatie van economische groei.

Het ironische hierbij is dat duurzame economische groei verreweg het beste middel is om tot structureel gezonde overheidsfinanciën te komen. De boodschap is duidelijk. De bakens moeten verzet worden waarbij de nadruk komt te liggen op stimuleren van economische groei. Het aanpakken van bovenstaande “bottlenecks” is noodzakelijk om dit doel te bereiken. Wat belet de Regering om hiertoe over te gaan?

2.ECONOMIE

• **Stand van zaken toerisme t/m 1ste kwartaal 2017**

Uit onderstaande (statistische) data blijkt dat het toerisme in de periode 2001- 2014 een alleszins acceptabele groei heeft gerealiseerd (vide tabel 1 voor details))

In 2015 beginnen de eerste tekenen van een terugval zich te manifesteren. Weliswaar nam het aantal verblijfstoeristen in aantallen toe (3%) echter het aantal cruise toeristen (-10%) en “day trippers” (-16%) nam duidelijk af. In totaliteit was er in 2015 ten opzichte van 2014 sprake van een daling van 5%. Deze ontwikkeling deed zich ook voor in de bruto deviezeninkomsten die in 2015 ten opzichte van 2014 met ongeveer ANG 50 miljoen (-4.4%)afnam.

In 2016 zet de daling zich voort. Zowel het aantal verblijfstoeristen (-6%), cruise toeristen (-12%) en “day trippers) (-14%) nam ten opzichte van 2015 af. In totaliteit was in 2016 sprake van een daling van het bezoekende toeristen met 9% (vide tabel 2 voor details)

De teruggang manifesteerde zich ook in een daling van het aantal overnachtingen (-6%) en een verdere afname van de bruto deviezeninkomsten met ANG 61 miljoen (-5.6%)

In het eerste kwartaal 2017 wijzen de cijfers uit dat het einde van de daling nog niet in zicht is. Weliswaar was er sprake van een groei in het aantal cruise toeristen (4%) echter het aantal verblijfstoeristen nam af met 13% en “day trippers” met 17%. In totaliteit was er in het eerste kwartaal 2017 sprake van een teruggang van het aantal bezoekende toeristen met 3%. (vide tabel 3 voor details).

De bekendmaking dat het veel geprezen Curaçao North Sea Jazz Festival in 2017 geen doorgang vindt, de forse inkrimping van de activiteiten van Inselair en het niet langer operationeel zijn van een aantal grote hotels zijn factoren die erop duiden dat ook in 2017 de toeristische sector met krimp te maken zal hebben. Voor de Curaçaose economie is dit geen positieve ontwikkeling temeer daar het toerisme de laatste jaren één van de weinige groei sectoren was.

Oorzaken van teruggang aantal bezoekende toeristen:

Uit de cijfers blijkt dat het aantal toeristen uit met name Zuid Amerika (Venezuela en Suriname) in 2016 en 2017 sterk terugloopt. De economische malaise in deze landen is naar alle waarschijnlijkheid hiervan de hoofdoorzaak. Echter het aantal toeristen uit Nd. Amerika vertoonde ook een daling maar zowel in de USA en Canada verbeterde de economische situatie en was er sprake van economische groei. Wellicht is onvoldoende marketing en een nog tekort schietend beleid en product voor deze markt hiervan de reden.

De andere landen in de regio tonen aan dat het wel degelijk mogelijk is om toeristen uit Nd Amerika aan te trekken.

Bovendien blijkt dat de landen in de regio hogere ADR (Average daily rates) en RevPar (Revenu per Room) dan Curaçao realiseren. Waar ligt dit aan? Is het product Curaçao twee tot drie keer minder aantrekkelijk dan die van eilanden als Cayman, Barbados, St

Lucia, US Virgin, Aruba en Turks and Caicos of is dit te wijten aan andere factoren zoals verkeerd beleid en/of visie en/of mindset, en/of hanteren van een “outdated model”? De stagnatie en krimp van het toerisme op Curaçao dienen reden te zijn voor bezorgdheid omdat deze ontwikkeling negatieve gevolgen heeft voor de economie, welvaart en werkgelegenheid. Wereldwijd is toerisme nog altijd een groeisector, derhalve is er volop ruimte voor Curaçao om deze sector verder structureel te doen groeien.

Het is duidelijk dat urgent actie ondernomen moet worden om het tij te keren. Wat nodig is, is visie, daadkracht, consistentie en leiderschap. Dat deze eigenschappen nog onvoldoende aanwezig zijn wordt onder meer geïllustreerd met het feit dat ondanks het opstellen van twee Strategic Tourism Masterplannen (STM) het nog immer onduidelijk is welke ontwikkelingsmodel expliciet wordt aangehangen en nagestreefd. Ook de maandenlange openstaande vacature met betrekking tot het aanstellen van een professionele CEO bij het CTB draagt niet bij tot verdere duurzame groei en ontwikkeling van deze voor de Curaçaose economie uiterst belangrijke sector. Het ontbreken van een duidelijk keuze begint zich kennelijk nu te wreken. De voorstellen van de CHATA om deze impasse te doorbreken dienen zonder verdere uitstel uitgevoerd te worden:

- Invoeren van een public private CTDF structuur.
- Aanstellen van een CEO met internationale ervaring bij CTDF.
- Instellen van een daadkrachtige en deskundige “airlift body” belast met ontwikkelen van adequate en betrouwbare “airlift”.
- Zonder verder uitstel implementeren van het “Tourism Masterplan”.

Benchmarking met landen in de regio:

Uit onderstaande tabellen kan een beeld verkregen worden hoe het Curaçaos toerisme ervoor staat:

- Het Caribische gebied wordt jaarlijks door meer toeristen bezocht (zie tabel 4 voor details). In 2016 bedroeg dit aantal ongeveer 30 miljoen. Curacao wist in 2016 slechts 1,5% hiervan aan te trekken. Er is volop ruimte en gelegenheid om te groeien.
- Uit tabel 5 blijkt dat Curaçao, Haiti, Trinidad en Aruba in 2016 een krimp vertoonde.
- Uit tabel 6 kan worden opgemaakt dat Curaçao in 2016 tot de eilanden behoort die minder dan 500.000 verblijf toeristen aantrok. De Dominikaanse Republiek werd door bijna 6 miljoen toeristen bezocht.
- Tabel 7 toont aan dat zowel de ADR als RevPar van Curaçao onder het gemiddelde van de regio ligt. Gemiddelde ADR regio: \$ 205 (Curaçao: \$147). Gemiddelde RevPar regio: \$139 (Curaçao : \$101).

Tabellen Enkele statistische data toerisme:

Tabel 1

Overzicht bruto deviezeninkomsten en aantal bezoekende toeristen																
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Dev ink	362	388	399	400	437	496	586	677	647	689	811	972	1044	1136	1087	1026
Verblijf	204603	217963	221395	223439	222071	234383	299730	402109	366428	342150	390070	420869	440754	453629	469943	441331
Cruise	300138	319067	279378	227534	279262	321525	340907	352897	423088	383036	400850	432910	583994	596709	511085	464652
Vist.nights	1709573	1810304	1918304	1938580	1959759	2155853	2560281	2978356	2727829	2905546	3201017	3628856	3739158	3971630	3854404	3605350
Occ rate	65.8	57.4	62.3	69.3	75.1	81.5	83.4	85	74.8	71.7	76.2	70.2	67.9	68.1	71.5	68

Bron: CTB, CBCS, CHATA

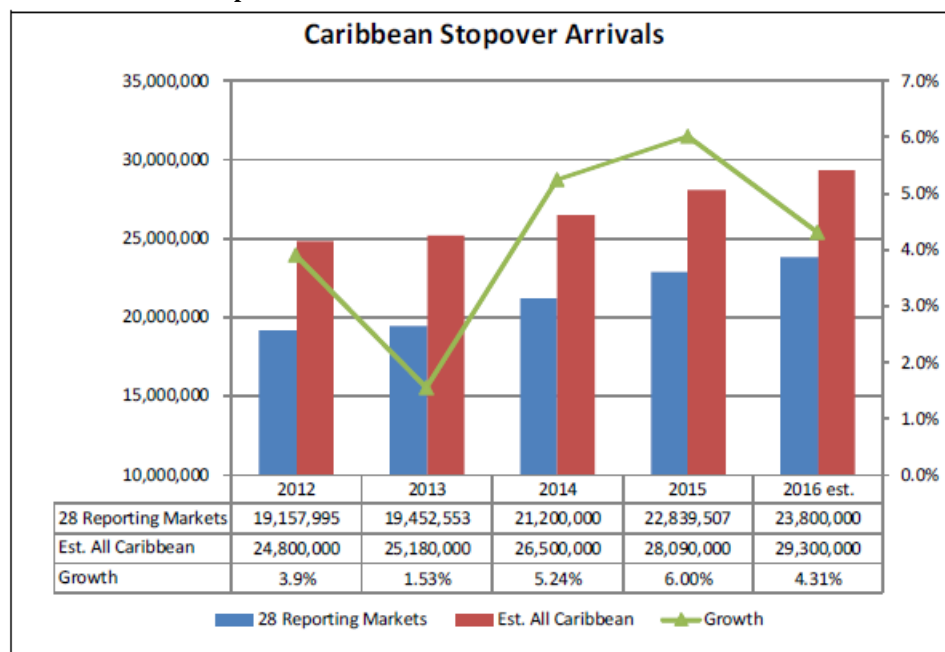
Tabel 2: Total arrivals 2016

	Dec/2016	% Total	Dec/2015	% Total	% Change	2016YTD	% Total	2015YTD	% Total	% Change
Cruise Arrivals	60,358	59%	80,800	62%	-25%	464,652	49%	528,090	51%	-12%
Day Trippers	3,175	3%	3,297	3%	-4%	32,995	4%	38,202	4%	-14%
Stayovers	39,603	38%	46,589	36%	-15%	441,331	47%	467,538	45%	-6%
Total	103,136	100%	130,686	100%	-21%	938,978	100%	1,033,830	100%	-9%

Tabel 3: Total arrivals 2017 (Jan-April):

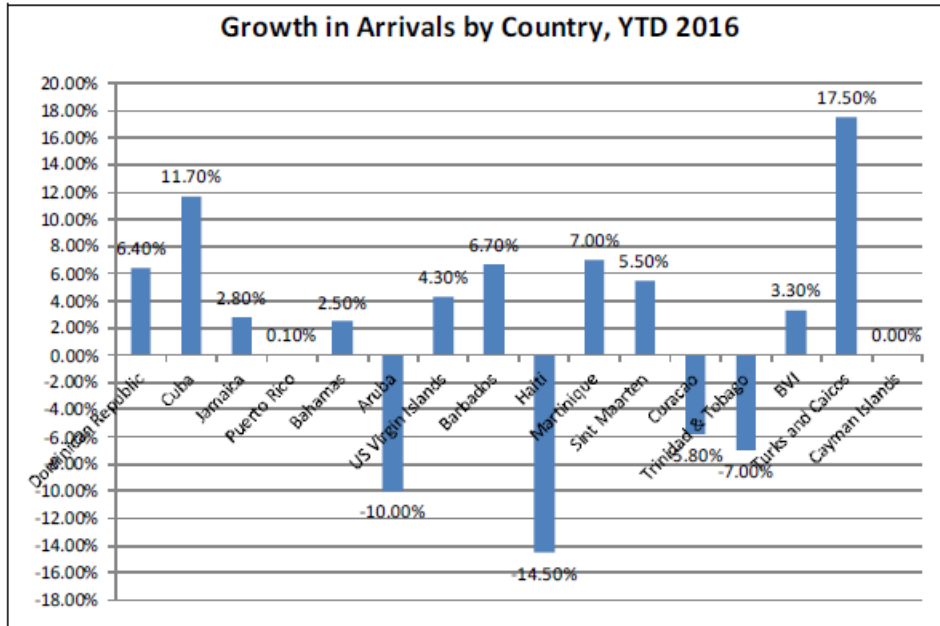
	Apr/2017	% Total	Apr/2016	% Total	% Change	2017YTD	% Total	2016YTD	% Total	% Change
Cruise Arrivals	36,480	50%	38,375	49%	-5%	236,097	61%	226,440	56%	4%
Day Trippers	1,841	3%	2,577	3%	-29%	9,107	2%	10,961	3%	-17%
Stayovers	35,073	48%	37,491	48%	-6%	144,271	37%	165,025	41%	-13%
Total	73,394	100%	78,443	100%	-6%	389,475	100%	402,426	100%	-3%

Tabel 4: Caribbean stopover arrivals:

Source: Caribbean Tourism Association

Tabel 5: Groei verblijf toerisme in 2016

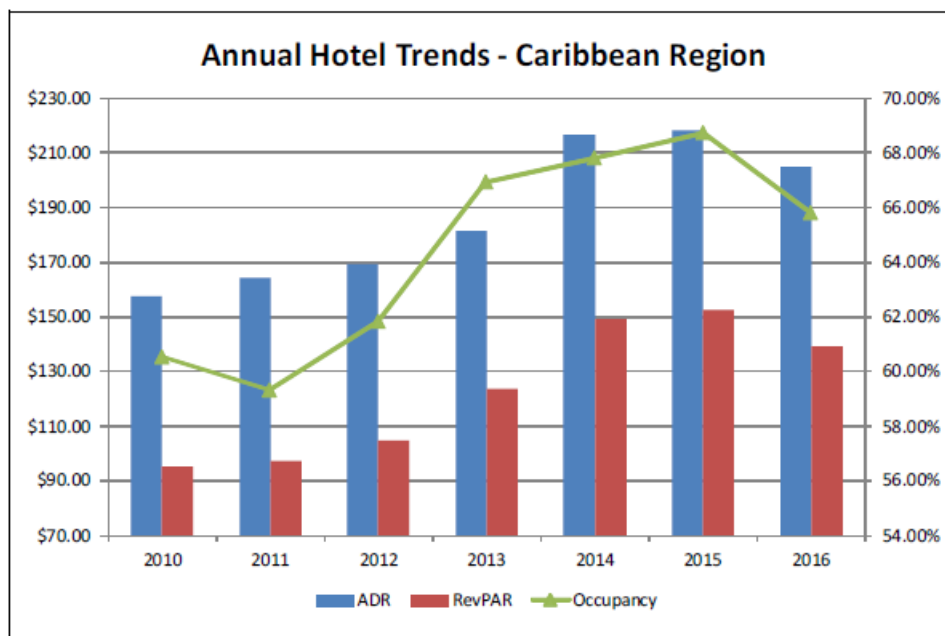
Source: Caribbean Tourism Association

Tabel 6: Absoluut aantal bezoekende verblijfstoeristen

CARIBBEAN STAYOVER ARRIVALS - LEADERS							
Destination	2014 Arrivals	% Chg	2015 Arrivals	% Chg	2016 YTD Arrivals	% Chg	2016 Months
Dominican Republic	5,141,377	9.60%	5,599,427	8.90%	5,959,347	6.40%	Jan-Dec
Cuba	3,001,958	5.30%	3,524,779	17.40%	2,715,484	11.70%	Jan-Aug
Jamaica	2,080,181	3.60%	2,123,042	2.10%	2,181,684	2.80%	Jan-Dec
Puerto Rico	1,688,472	6.10%	1,786,563	5.80%	1,488,998	0.10%	Jan-Oct
Bahamas	1,421,799	4.20%	1,471,808	3.10%	1,204,271	2.50%	Jan-Sep
Aruba	1,072,082	9.50%	1,224,935	14.30%	1,101,954	-10.00%	Jan-Dec
US Virgin Islands	730,367	3.90%	769,058	5.30%	796,889	4.30%	Jan-Dec
Barbados	519,639	2.20%	591,872	13.90%	631,513	6.70%	Jan-Dec
Haiti			515,768	10.90%	141,957	-14.50%	Jan-Apr
Martinique	489,561	0.00%	487,364	-0.40%	519,304	7.00%	Jan-Dec
Sint Maarten	499,920	7.00%	505,251	1.10%	377,369	5.50%	Jan-Aug
Curacao	450,953	2.50%	468,442	3.10%	441,226	-5.80%	Jan-Dec
Trinidad & Tobago			439,749	6.60%	408,782	-7.00%	Jan-Dec
BVI	383,148	4.70%	393,018	1.80%	406,027	3.30%	Jan-Dec
Turks and Caicos	368,164	26.70%	386,052	4.86%	453,612	17.50%	Jan-Dec
Cayman Islands	382,816	10.84%	385,379	0.67%	385,451	0.00%	Jan-Dec
Average Increase		6.87%		6.21%		1.91%	

Source: Caribbean Tourism Organization, Various Govt. Tourism Departments

Tabel 7: ADR en RevPar cijfers

Source: STR

- **Stand van zaken overheidsfinanciën per eind maart 2017**

Het College Financieel Toezicht (CFT) heeft op basis van het Financieel Management Rapportage (FMR) verslag 1ste kwartaal 2017 een analyse gemaakt over de stand van de overheidsfinanciën 2016 en de vooruitzichten voor 2017. Samengevat ziet deze er als volgt uit:

Jaar 2016:

De gewone dienst 2016 tot en met de verslagperiode sluit (voorlopig) met een tekort van ANG 30,8 miljoen. In de 4e Uitvoeringsrapportage (UR) werd een voorlopig tekort van ANG 32,4 miljoen gepresenteerd. Echter, op basis van alsnog te realiseren begrote baten (ANG 62,6 miljoen) en lasten (ANG 24,3 miljoen) werd een klein overschot op de gewone dienst van ANG 5,9 miljoen geprognosticeerd. De baten zijn grotendeels gerealiseerd (ANG 52,4 miljoen), maar de gerealiseerde lasten komen veel hoger uit dan de eerder gestelde prognose (ANG 50,8 miljoen). Hierdoor wordt het jaar 2016 naar verwachting van het Cft waarschijnlijk met een tekort afgesloten.

Een cijfermatige toelichting van het bovenstaande is als volgt:

Gewone dienst 2016

De gerealiseerde baten op de gewone dienst 2016 bedragen ANG 2.440,3 miljoen terwijl deze in de 4e UR 2.387,9 bedroegen. Een toename van ANG 52,4 miljoen, terwijl een toename in de baten van ANG 62,6 miljoen werd verwacht. Dit betekent dus dat ANG 10,2 miljoen van de verwachte baten vooralsnog niet zijn ontvangen.

De gerealiseerde lasten over geheel 2016 komen veel hoger uit dan wat volgens de 4e UR werd verwacht. De gerealiseerde lasten in de 1e UR bedragen ANG 2.471,1 miljoen terwijl deze in de 4e UR ANG 2.420,3 waren, dit betekent een toename van ANG 50,8

miljoen, terwijl een toename in de lasten van ANG 24,3 miljoen werd verwacht (opgenomen verplichtingen). Dit betekent dus dat er ANG 26,5 miljoen aan niet geprognosticeerde lasten zijn gerealiseerd. Hierdoor komt het voorlopig saldo op de gewone dienst over 2016 uit op een tekort van ANG 30,8 miljoen (0,5% BBP).

In onderstaand overzicht is de realisatie uit de 1^e UR 2017 afgezet tegen de bijgestelde prognose uit de 4^e UR 2016.

Gewone dienst inclusief collectieve sector (ANG mln.)	Realisatie 4e UR	Nog te verwachten b/l uit 4 ^e UR	Bijgestelde prognose 4e UR	Realisatie 1e UR 2017	Afwijking
Totaal lasten	2420.3	24.3	2444.6	2471.1	26.5
Totaal baten	-2387.9	-62.6	-2450.5	-2440.3	10.2
Resultaat Gewone dienst	32.4	-38.3	-5.9	30.8	36.7

Kapitaaldienst 2016

De uitgaven op de kapitaaldienst over 2016 bedragen ANG 319,6 miljoen, een overschrijding van de prognose met ANG 128,6 miljoen. Deze overschrijding wordt voornamelijk veroorzaakt door overschrijdingen van ANG 79,9 miljoen bij investeringen in gebouwen en bouwstructuren, ANG 17,5 miljoen bij investeringen in machines en equipment en ANG 26,8 miljoen bij kapitaalverstrekkingen en deelnemingen. Hiertegenover staan ANG 128,6 miljoen gerealiseerde inkomsten op de kapitaaldienst, een onderschrijding van de prognose met ANG 69,4 miljoen. Deze onderschrijding wordt voornamelijk veroorzaakt door een ANG 63,4 miljoen minder dan geprognosticeerd bedrag aan aangegane leningen. Dit resulteert per saldo in een tekort op de kapitaaldienst van ANG 191 miljoen (ANG 198 miljoen hoger dan de prognose). Het nadelige saldo betreft voor ANG 109,3 miljoen uitgaven aan HNO die al eerder gefinancierd waren uit de voor dat specifieke doel opgenomen obligatielening. Het resterende tekort van ANG 81,7 miljoen is uit eigen middelen gefinancierd, waarin een deel nog is voorzien door leningen uit eerdere jaren. Het Cft heeft al vaker aangegeven dat de kapitaaldienst zoals opgenomen in de begroting niet realistisch is.

De Minister van Financiën heeft na publicatie van de analyse van CFT bekend gemaakt dat de ministerraad dividenduitkeringen van overheidsbedrijven ten bedrage van in totaal ANG 56 miljoen heeft bekrachtigd. Hierdoor zal 2016 afsluiten met een positief saldo van ANG 23,5 miljoen.

Jaar 2017:

Gewone dienst

De gewone dienst tot en met het eerste kwartaal 2017 sluit voorlopig met een voordelig saldo van ANG 50,9 miljoen. Echter, de prognose voor het eerste kwartaal was ANG 92,2 miljoen. Dit levert een nadelig verschil van ANG 41,3 miljoen. De begrotingsuitvoering 2017 staat, zoals ook beschreven in de UR, onder hoge druk. De baten vallen tegen ten opzichte van de prognose terwijl de uitgaven in een aanzienlijk hoger tempo dan de prognose verlopen. Aanvullend hierop zal een mogelijk gerealiseerd tekort op de gewone dienst 2016 de begrotingsuitvoering 2017 verder onder druk zetten, omdat dit gecompenseerd moet worden. Indien Insel Air insolvent zou worden en zijn verplichtingen niet kan nakomen of een samenwerkingsverband aangaat in een constructie waarbij de schulden niet worden overgenomen, dient tevens voor de verstrekte lening volledige dekking op de gewone dienst van 2017 gevonden te worden. Het Cft adviseert daarom om de begrotingsuitvoering 2017 nauwgezet te blijven monitoren en alvast aanvullende maatregelen te formuleren zodat deze direct geïmplementeerd kunnen worden zodra blijkt dat de baten achterblijven op de prognose en de lasten deze overschrijden.

Daarnaast blijkt uit de 1e UR dat het schommelfonds aan het einde van dit jaar nagenoeg uitgeput zal zijn zonder additionele tegenvallers. Gezien de tegenvallende premieopbrengsten zal waarschijnlijk op zeer korte termijn een extra dotatie aan het schommelfonds moeten worden gedaan.

Cijfermatige Toelichting:

De gerealiseerde baten op de gewone dienst tot en met het eerste kwartaal 2017 bedragen ANG 634,9 miljoen. De lasten bedragen ANG 584,0 miljoen, waardoor de gewone dienst tot en met verslagperiode sluit met een voordelig saldo van ANG 50,9 miljoen. Echter, de prognose ging uit van een voordelig saldo van ANG 92,2 miljoen (een nadelig verschil van ANG 41,3 miljoen).

De uitputting van de subsidies en overdrachten verloopt in een aanzienlijk hoger tempo dan die volgens de prognose, de overschrijding op deze post vergeleken met de prognose is ANG 20,9 miljoen.

Hetzelfde geldt voor de uitputting op de post ‘overige salaris, lonen en bezoldiging’ die een overschrijding laat zien van ANG 3,5 miljoen ten opzichte van de prognose.

Bij voornamelijk de loonbelasting en onroerende zaakbelasting is sprake van tegenvallende belastingopbrengsten. De loonbelasting loopt met ANG 16,8 miljoen achter op de prognose en de onroerende zaakbelasting met ANG 4,0 miljoen.

Tevens zijn bij de niet-belastingopbrengsten aanzienlijke tekorten gerealiseerd ten opzichte van de prognose. De realisatie op de post Andere baten tot en met maart 2017 loopt ANG 17,4 miljoen achter op de prognose.

Sociale fondsen

In het eerste kwartaal zijn er ANG 188 miljoen aan premieopbrengsten ontvangen tegenover een prognose van ANG 201 miljoen. De uitgaven (inclusief landsbijdrage) liggen met ANG 274 miljoen iets lager dan de prognose van ANG 278 miljoen. Per saldo is er in het eerste kwartaal daardoor ANG 9 miljoen meer onttrokken uit het schommelfonds dan was geprognosticeerd. Ultimo maart 2017 resteert er in het schommelfonds een bedrag van ANG 6,6 miljoen. De prognose conform wat is opgenomen in de begroting voor de onttrekking uit het schommelfonds over de rest van het jaar is ANG 6,2 miljoen wat zou betekenen dat er nog slechts een maximale tegenvaller van ANG 0,4 miljoen binnen de sociale fondsen mogelijk is voordat het land vanuit de gewone dienst zal moeten doteren aan het schommelfonds. Gezien de tegenvaller over het eerste kwartaal lijkt het niet onwaarschijnlijk dat dit op zeer korte termijn het geval zal zijn.

Kapitaaldienst:

De uitgaven op de kapitaaldienst over het eerste kwartaal 2017 bedragen ANG 40 miljoen, een onderschrijding van de prognose met ANG 48,6 miljoen. Deze onderschrijding wordt voornamelijk veroorzaakt door een onderbesteding bij de investeringen in gebouwen en bouwstructuren van ANG 44,5 miljoen. Hiertegenover staan ANG 16,5 miljoen inkomsten op de kapitaaldienst (onderschrijding van de prognose met ANG 0,6 miljoen), wat per saldo resulteert in een tekort op de kapitaaldienst van ANG 23,5 miljoen (ANG 48 miljoen lager dan de prognose). In de jaarprognose van 2017 zijn de lasten op de kapitaaldienst ten opzichte van de vastgestelde begroting verhoogd waardoor er een tekort op de kapitaaldienst van ANG 60 miljoen ontstaat dat uit eigen middelen dient te worden gefinancierd. Dit is zorgwekkend gezien de ontwikkeling van de liquiditeitspositie van Curaçao.

- **Vaststelling Hof wanbeleid bij overheid nv's**

Op verzoek van het Openbaar Ministerie heeft het gemeenschappelijk Hof van Justitie bij beschikking 15 juli 2013 een onderzoek bevolen naar het beleid en de gang van zaken bij de overheidsentiteiten Aqualectra, Refineria di Korsou (RdK) en Curoil. Het Hof heeft Prof. Mr. Huub Willems benoemd als onderzoeker.

Het opstarten van deze zgn. civiele enquête procedure was een initiatief van de burgeractie groep FAS (Fundashon Akshon Sivil).

In juli 2016, drie jaar na aanvang van het onderzoek, dient Prof. Willem zijn eindverslag van het onderzoek in.

Hoofdconclusie is dat bij voornoemde overheidsentiteiten sprake is geweest van wanbeleid.

Op 13 juni 2017 stelt het Hof vast dat in de periode 10 oktober 2010 tot 29 september 2012 sprake is geweest van wanbeleid bij Aquaelectra en Rdk.

Bij Aquaelectra heeft het Hof vastgesteld dat de algemene vergadering van aandeelhouders, de raad van commissarissen en – tot op zekere hoogte – het bestuur verantwoordelijk waren voor verschillende aspecten van het wanbeleid.

Bij Rdk heeft het Hof overeenkomstige vaststellingen gedaan met betrekking tot de raad van commissarissen en het bestuur. De overige tegen deze vennootschappen gerichte verzoeken zijn afgewezen.

Tegen Curoil zijn alle verzoeken afgewezen.

Met betrekking tot Aquaelectra heeft het Hof vastgesteld dat er sprake is geweest van wanbeleid op de volgende gebieden:

- (i) kort na het aantreden van het kabinet-Schotte in 2010 zijn de bestuurders van Aquaelectra geschorst en vervolgens ontslagen;
- (ii) de raad van commissarissen is op de stoel van het bestuur gaan zitten door het dagelijks bestuur over te nemen;
- (iii) Aquaelectra heeft haar aandelen in een vennootschap die indirect de BOO-centrale in eigendom had, zonder tegenprestatie overgedragen aan Rdk, zonder deugdelijk onderzoek te hebben gedaan naar de waarde van die aandelen;
- (iv) Aquaelectra is een overeenkomst voor de levering van zonnepanelen aangegaan, hoewel zij niet kon voldoen aan de daarbij aangegane verplichtingen;
- (v) Aquaelectra is op onzorgvuldige wijze andere verplichtingen aangegaan.

Met betrekking tot Rdk heeft het Hof vastgesteld dat er sprake is van wanbeleid op de volgende gebieden:

- (i) de raad van commissarissen is op de stoel van het bestuur gaan zitten door het dagelijks bestuur over te nemen;
- (ii) de raad van commissarissen heeft ruim NAF 17 miljoen ter beschikking gesteld aan schoolbesturen ten behoeve van gratis onderwijs;
- (iii) de raad van commissarissen heeft de boekhoudplicht van Rdk geschonden en financiële controlemechanismen terzijde gesteld;
- (iv) Rdk heeft de aandelen in een vennootschap die indirect de BOO-centrale in eigendom had, overgedragen gekregen van Aquaelectra, zonder deugdelijk onderzoek te hebben gedaan naar de waarde van die aandelen;
- (v) Rdk heeft gigantische uitgaven gedaan in verband met de BOO-centrale. Deze uitgaven zijn verloren gegaan. Hierdoor is het zeer de vraag geworden of Rdk in staat zal zijn de exploitatie van de raffinaderij na 2019 zelfstandig ter hand te nemen, mocht dat nodig zijn.

Het Hof heeft ervan afgezien te oordelen over de verantwoordelijkheid van individuele personen voor het vastgestelde wanbeleid. In deze enquêtezaak zijn geen van de doelstellingen van het enquêterecht daarmee gediend. Ook heeft het Hof ervan afgezien voorzieningen te treffen om te trachten de schade van Aquaelectra en Rdk te verhalen op aansprakelijke personen. Aquaelectra en Rdk kunnen dat desgewenst trachten te doen zonder dat het Hof daar voorzieningen voor treft. Zij kunnen ook besluiten ervan af te zien.

Redactioneel commentaar:

Het is een goede zaak en bemoedigend dat het OM initiatieven van burgers overneemt om nader onderzoek te verrichten in dit geval tegen mogelijk wanbeleid.

Dat het onderzoek drie heeft geduurd is erg lang en draagt niet bij tot het versterken van het rechtsgevoel en vertrouwen in een snelle en efficiënte behandeling van rechtsgeschillen. Echter beter te laat dan nooit.

Het Hof concludeert dat er sprake is geweest van wanbeleid echter gaat niet over tot het benoemen van individuele personen die verantwoordelijk geweest zijn voor dit wanbeleid terwijl onderzoeker Prof Willem in zijn verslag wel man en paard noemt.

Verder dan “het zijn organen van de overheidsentiteiten die hiervoor verantwoordelijk zijn”, gaat het Hof niet. Wel kunnen de directies van de betreffende overheid n.v.’s besluiten of zij stappen zullen ondernemen om de schade te verhalen.

De vraag is of de directie en/of Raad van commissarissen hiertoe de moed hebben. Niet alleen is er kans dat zij beticht gaan worden betrokken te zijn geweest bij wanbeleid doch ook de vrees voor (toekomstige) politieke represaille zou een rol kunnen spelen bij een mogelijk besluit de zaak te laten zoals het is.

Tegen deze achtergrond kan de vraag worden gesteld of het Hof de gemeenschap geholpen heeft met een interpretatie dat de enquête procedure het beste gericht dient te zijn voor beoordeling van het beleid van organen van de overheidsbedrijven en niet op individuen.

Het moge duidelijk zijn dat het niet ter verantwoording roepen en /of aansprakelijk stellen van (ex)bestuurders en (ex)commissarissen die wanbeleid hebben gepleegd, het hele deugdelijk bestuur en integriteitsstreven en model op losse schroeven stelt en de deur wagenwijd openstelt voor het onrechtmatig aanwenden van schaarse gemeenschapsgelden.

Als wanbeleid niet wordt aangepakt, “maar wordt beloond”, dan wordt het nagenoeg onmogelijk om een gezonde financieel- en sociaaleconomische ontwikkeling tot stand te brengen.

Op de Regering als zijnde aandeelhouder van bovenstaande overheids n.v.’s wordt een dringend beroep gedaan om een aanwijzing te geven aan de directies van de betreffende overheidsentiteiten om concrete stappen te ondernemen de individuele veroorzakers van wanbeleid en schade aansprakelijk te stellen. Wellicht dat ook het Openbaar Ministerie ambtshalve kan overgaan tot (strafrechtelijke) vervolging van individuele personen die zich schuldig hebben gemaakt aan wanbeleid waardoor gemeenschapsgelden zijn verdampt.

Niet vervolgen van deze individuen zal het gevoel van “ they get away with it” bevestigen. De Curaçaose samenleving zal dan het gelag van een dergelijke opstelling en handelswijze moeten betalen. Is dit fair? Druist dit niet in tegen het fundamentele “rule of law” beginsel waarop onze samenleving is gebaseerd.?

3.RAPPORTEN

Two articles illustrating the direct impact of politics on economic activities

- **Trump is hurting American tourism**

by [Julia Horowitz](#) @juliakhorowitz June 7, 2017: 12:01 AM ET

President Donald Trump won't stop tweeting about his travel ban. That's bad news for the U.S. tourism industry.

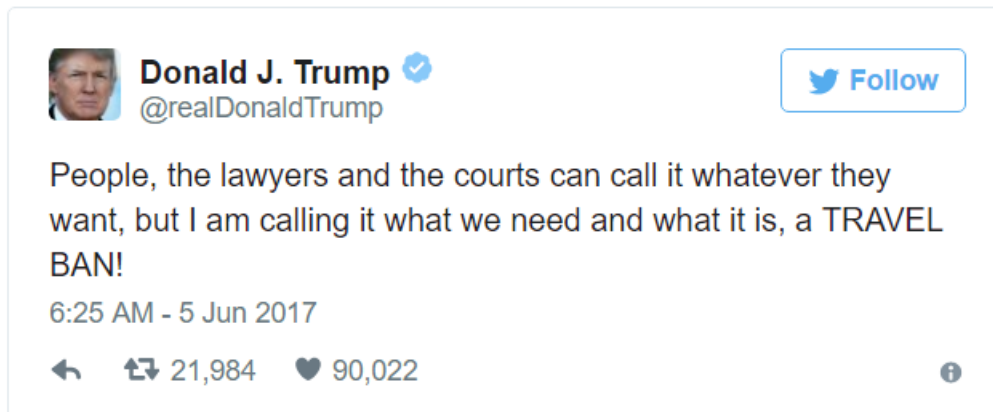
"That's right, we need a TRAVEL BAN for certain DANGEROUS countries," he tweeted Monday night.

So is Trump's war of words with the mayor of London in the wake of Saturday's terror attacks. And his decision to pull the U.S. out of the Paris climate agreement. Another stumbling block is the U.S. ban of large electronics on some flights from the Middle East.

"We know that politics does influence travel," said David Tarsh, a spokesman for ForwardKeys, a research firm that tracks 16 million airline bookings a day.

Trump's rhetoric and policy gives foreign travelers the sense that America is closing its doors, experts say. That's a big problem, since foreign visitors spend hundreds of billions of dollars in the U.S. each year.

The Global Business Travel Association estimates that the U.S. will lose \$1.3 billion in travel-related expenditures in 2017, taking hotels, food, rental cars and shopping into account. The organization thinks more than 4,200 jobs could be lost as a result.

In a report out last week, ForwardKeys found that the U.S. is the only major country in which summer travel bookings are down year over year. Airline reservations for June, July and August are down 3.5% from 2016.

Tarsh said the firm can clearly chart the impact of the travel ban on tourism.

"When Donald Trump came in with his travel ban, there was a noticeable drop [in travel] to the U.S.," Tarsh said. " ... And then when the ban was overturned, there was a recovery. And when a new ban was announced, there was a drop off."

In January, Trump signed an executive order on immigration that temporarily barred travel from seven Muslim-majority countries. It was blocked in federal court shortly thereafter. In March, Trump issued a revised version, which has also been rejected by federal judges. The Justice Department is now hoping for relief from the Supreme Court.

America's withdrawal from the Paris accord, which has 194 other nations as signatories, could do more damage to America's reputation abroad.

The move reinforces the perception that America is unwelcoming, said Mike McCormick, executive director of the Global Business Travel Association.

"It's just another example of how the collective set of these policies ... all of them add to that uncertainty, add to that feeling of distrust," McCormick said. "It definitely has an impact."

Comptoir des Voyages, a French travel agency, has seen a decline in U.S. travel bookings firsthand.

Alain Capestan, the firm's president, said he attributes the drop to Trump's immigration order, as well as what he describes as the president's "global behavior."

"The level of tourists ... coming from France is probably going to be reduced in 2017," Capestan said.

CNNMoney (New York)First published June 7, 2017: 12:01 AM ET

- **Trump travel ban is discouraging U.S. visitors**
by Chris Isidore @CNNMoney March 10, 2017: 2:37 PM ET

President Donald Trump's travel ban could keep out more international travelers than he bargained for.

International airline bookings to the United States, which measure future travel plans, have fallen substantially since the first travel ban went into effect -- even from countries that are not identified in the ban.

"This is all about perception now," said Mike McCormick, executive director of the Global Business Travel Association. He and others in the industry are worried many travelers simply feel that foreigners are unwelcome in Trump's America.

About 38% of corporate travel professionals in Europe say they are avoiding the U.S., according to a survey the group conducted this week after the new, less restrictive ban was unveiled.

"We've done surveys after terrorism events, when there were high fuel prices, SARS and Ebola outbreaks. This is unlike anything we've ever seen before," McCormick said.

The new travel restrictions block citizens of six majority Muslim countries in the Middle East and Africa -- Syria, Iran, Libya, Somalia, Sudan and Yemen -- from getting visas to travel to the U.S. for at least 90 days.

But there are lots of signs that travelers from Europe and Asia also plan to stay away.

Bookings for inbound travel to the United States from around the globe fell 6.5%, compared to last year, during the period that the original travel ban was in effect, according to data released Monday by ForwardKeys, a research firm that tracks 16 million airline bookings a day. (The ban started on Jan. 27 and was put on hold by a federal judge on Feb. 4.)

Bookings recovered slightly after the original ban was blocked by the courts, but President Trump's vow on Feb. 16 to unveil a new travel ban order sent them down again. "The information ... makes it clear that the travel ban has damaged the U.S. travel industry," said Olivier Jager, CEO, ForwardKeys. "The presidential rhetoric appears to be deterring visitors to the USA."

Other factors could be hurting travel into the U.S., including a strong dollar that makes travel here more expensive for foreign visitors. But the dollar was already strong when industry forecasts, before Trump's election, called for a 2017 increase in international travel to the U.S.

Jonathan Grella, spokesman for the U.S. Travel Association, which represents hotels and tourist attractions, said members of his group are reporting canceled reservations. He said people in his industry would like to see the administration do more to promote travel to the U.S. even as it puts restrictions in place.

"We understand the administration's responsibility to keep the nation safe," said Grella. "But nothing is lost if you say 'We would love to have people visit.' People do need to be overtly welcomed."

New York City, the largest U.S. destination for foreign travelers, plans a \$3.5 million ad campaign in foreign markets to drum up international travel.

The city had expected to see a 400,000 increase in foreign visitors in 2017, according to the firm Tourism Economics, but it now expects a 300,000 decline.

Nationwide, the number of foreign travelers to the U.S. is expected to drop 3% in 2017 after having originally been forecast to grow by 4%.

Foreign travelers to New York City spend four times as much as domestic visitors, staying longer and spending more while they are here. New York City believes that it could lose \$600 million in spending by international travelers this year.

And that spending translates into jobs. The U.S. Travel Association estimates more than 1 million jobs are tied to spending by foreign travelers.

February traffic reports released this week by the three largest U.S. airlines -- American (AAL), United (UAL) and Delta (DAL) -- show no real sign of a drop-off in international travel. The declines were similar to what was reported for January, before the travel restrictions were announced.

But travel executives say the drop in bookings is very real.

"While we're not seeing impact quite yet, we're worried," said Chris Heywood, spokesman for the New York City's visitors bureau. "This is a critical time of year when many foreign travelers are booking their summer holiday. People have choices."

CNNMoney (New York)First published March 10, 2017: 2:11 PM ET

4.(Nieuwe)Wetgeving

Beknopt overzicht recente (initiatief) wetsvoorstellen/aanpassingen op sociaal-economisch gebied welke door de Regering dan wel als initiatief ontwerp van de Staten aan de wetgevende macht ter behandeling zijn aangeboden en waar de SER advies over dient uit te brengen (periode mei t/m juni 2017).

In de betreffende verslagperiode zijn er geen ontwerp wetsvoorstellen ter advisering aan de SER aangeboden.

5.ECONOMIC INDICATORS

Foreign Exchange Position (x mln) :	May 2017 :	NAf 2,575
definition IMF	May 2016 :	NAf 2,702
Import coverage (months)	May 2017 :	5.0

Consumer Price Index (Oct 2006 = 100)	April 2017	:125,4
	April 2016	:122,8
	Change	: 2,1%
Average inflation past 12 months		: 0,5%

Population and Employment		
Curaçao	: 2016	2015
Total population	156,719	155,302
Employed population	65,117	61,823
Unemployed population	9,953	8,198
Labor Force	75,070	70,021
Unemployment rate	13.3%	11.7%

Stay over tourism no of visitors	: May 2017 year to date : 173,469
	May 2016 year to date : 196,005
	Change : -11 %

Cruise tourism no. of passengers	: May 2017 year to date:281,769
	May 2016 year to date :247,154
	Change: 14 %

Stay over nights	May 2017 year to date:1,531,727
	May 2016 year to date: 1,547,274
	Change: - 1%

Shipping	: Jan - Dec 2016	Jan - Dec 2015
Freight	1003	1005
Tanker	973	1158
Cruise	235	255
Others	366	437

	Jan- Dec 2016	Jan-Dec 2015
Cargo movements, metric tons		
Unloaded	639,693	615,558
Loaded	212,184	209,580

	May 2017	May 2016
Total companies Commercial Register		
Local	25,847	25,418
International	13,124	13,908
Total	38,971	39,326

Source: Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten, Central Bureau of Statistics,
Curaçao Tourism Development Foundation, Curaçao Port Authority, MEO,
CHATA, Chamber of Commerce Curaçao